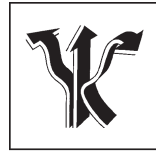

МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

НАУКОВІ ПРАЦІ МАУП

Засновано у 2001 р.

Випуск 2(21)

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2009

УДК 330-339; 321.7; 159.9
ББК 65.9(4УКР)я43
М43

Редакційна колегія

Захожай В. Б., д-р екон. наук, проф. — головний редактор
Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф. — заступник головного редактора
Саєвич І. Г., канд. філол. наук — відповідальний редактор
Чирков В. М. — відповідальний редактор за випуск

Економічні науки

Баєва О. В., д-р біол. наук, проф., Дахно І. І., д-р екон. наук, проф., Дмитренко Г. А., д-р екон. наук, проф., Захожай В. Б., д-р екон. наук, проф., Куроченко О. В., д-р екон. наук, проф., Радзієвський О. І., д-р екон. наук, Федоренко В. Г., д-р екон. наук, проф., Швець В. Я., д-р екон. наук, проф.

Політичні науки

Антонюк О. В., д-р політ. наук, проф., Бабкіна О. В., д-р політ. наук, проф., Бідзюра І. П., д-р політ. наук, Варзар І. М., д-р політ. наук, проф., Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф., Хижняк І. А., д-р іст. наук, проф., Храмов В. О., д-р політ. наук, проф., Шуба О. В., д-р політ. наук, проф.

Психологічні науки

Балл Г. А., д-р психол. наук, проф., Лігоцький А. О., д-р пед. наук, проф., Ложкін Г. В., д-р психол. наук, проф., Приходько Ю. О., д-р психол. наук, проф., Синьов В. М., д-р пед. наук, проф., Чернуха Н. М., д-р пед. наук, проф., Чуприков А. П., д-р мед. наук, проф.

Юридичні науки

Александров Ю. В., канд. юрид. наук, проф., Ануфрієв М. І., канд. юрид. наук, проф., Бородін І. Л., д-р юрид. наук, проф., Бандурка О. О., д-р юрид. наук, проф., Корнієнко М. І., канд. юрид. наук, проф., Марчук В. М., д-р юрид. наук, проф., Подоляка А. М., канд. юрид. наук

Міжрегіональна Академія управління персоналом.

Наукові праці МАУП / Редкол.: В. Б. Захожай (голов. ред.) та ін. — К. : МАУП, 2001. — Вип. 1. —

ISBN 966-608-120-2

К. : ДП «Вид. дім «Персонал», 2009. — Вип. 2(21). — 196 с.: іл. — Бібліогр. в кінці ст.

ISBN 978-966-608-993-2

У збірнику наукових праць публікуються статті науковців, які займаються проблемами розвитку економіки, політології, психології і права.

Для науковців, викладачів, студентів, а також усіх, кого цікавить розвиток науки в Україні.

Збірник “Наукові праці МАУП” зареєстровано Державним комітетом інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України (свідоцтво від 11.04.02 за № 6048, серія КВ) як наукове видання, в якому висвітлюються результати наукових досліджень в галузях економіки, політології, соціології, психології, права, матеріалів наукових конференцій.

Вищою атестаційною комісією України “Наукові праці МАУП” визнано як фахове видання з економічних і психологічних наук (за постановою Президії ВАК України № 1-05/6 від 14 червня 2007 р.).

ББК 65.9(4УКР)я43+88я43

ISBN 966-608-120-2

ISBN 978-966-608-993-2

© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2009
© ДП «Видавничий дім «Персонал», 2009

ЗМІСТ

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ	5	Колосінський Є. Ю. Уніфікація корпоративної фінансової звітності як вияв глобалізаційних тенденцій.....	69
Давиденко А. П., Мирков Г. Зміна парадигми в державному управлінні	5	Аль-Тмейзі А. Ю. Впровадження міжнародного досвіду для розвитку українських авіакомпаній.....	75
Спирidonov В. В. Социальные программы Украины и источники их финансирования	12	Олійник О. Д. Механізм побудови контрольної діяльності податкових органів в Україні	79
Мушкин И. М. Нематериальная мотивация производительности труда	18	Халамендик В. Д. Становлення і розвитку початкової та гімназійної освіти півдня України (друга половина XIX — початок XX ст.).....	87
Юсеф Н. Н., Гараханлу Фарназ Двостороннє співробітництво України з Ісламською Республікою Іран у стратегічно важливих галузях економіки	23	Гранатуров Ю. І. Особливості реалізації прав громадян через механізм місцевого самоврядування (досвід демократичних країн)	90
Задорожний В. П. Реструктуризація інвестиційного потенціалу в системі механізмів державного управління	26	Шарапов С. В. Використання бюрократичних інструментів в адміністративному управлінні підприємством	96
Янгалічев Р. Н., Вернаховська С. М. Методологічні та методичні підходи до визначення ступеня податкового навантаження на підприємство.....	34	Дворніков В. М. Банкрутство як економічне явище	105
Сафонова А. С. Теоретико-методологічні аспекти категорій “капітал” і “міжнародний рух капіталу”.....	40	Пророченко Є. В. Підтримка і зобов’язання аграрного виробництва України в контексті вимог Світової організації торгівлі	112
Вугар Мехтиол Назаров Проблеми розвитку підприємництва в Азербайджанській Республіке в умовах інтенсивного економічного розвитку	48	Михайленко О. В. Прибуток як об’єкт бухгалтерського і податкового обліку.....	118
Мохамад Камалалдеен Алжафа Экономический курс Сирийской Арабской Республики в условиях глобализации	52	Степанець Н. М. Сільська загальноосвітня школа І ступеня: управлінський аспект	124
Андрєєва Х. П. Учасники інвестиційних процесів на ринку фінансових послуг	56	Шевченко С. О. Державний фінансовий аудит в діяльності бюджетних установ	128
Нетудыхатко Н. С. Фактори управління розвитком предприємств туристического бизнеса.....	61		

Нестерова С. Л. Об'єкт торгівлі на сучасному ринку страхових послуг. Дискусійні питання.....	132	Ярема Н. Ю. Професійна діяльність практичних психологів ОВС в умовах миротворчих місій.....	165
Альошін В. І. Конфліктологічна парадигма та її евристичний потенціал у вивченні кризи й кризових явищ.....	137	Бойчук І. І. Психологічні чинники професійного становлення особистості майбутніх учителів музики.....	170
Вернаховська С. М. Економічні передумови податкового планування та обов'язки податкової системи у перехідній економіці.....	143	Шипілов В. А. Формування національної культури старшокласників загальноосвітньої школи в контексті завдань Болонської декларації.....	175
Буланова Д. С., Диніна К. С. Сучасні концептуальні підходи до визначення поняття конкуренції.....	148	Проскуріна В. А. Чинники виникнення комунікативних бар'єрів та їх вияв у студентській молоді.....	179
ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ	154	Рижиков В. С., Якібчук М. І. Характеристика психологічних якостей і властивостей особистості — лідера профспілкової організації.....	184
Вакуліч Т. М. Ідентифікація насильства в сім'ї: можливості щодо типологізації основних виявів	154	Коваль А. М., Чуприкова О. Г. Типологія особистості підлітків, які складають групу ризику суїцидальної поведінки.....	187
Стасенкова Т. В. Професійна самореалізація жінки як показник особистісного зростання.....	160	Відомості про авторів	192

РЕСТРУКТУРИЗАЦІЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ В СИСТЕМІ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Наукові праці МАУП, 2009, вип. 2(21), с. 26–33

Зазначено шляхи й механізми реструктуризації та застосування інвестиційного потенціалу для забезпечення провідних позицій в економіці.

Забезпечення лідерства у глобальній конкуренції на сучасному етапі можливе тільки на базі розвитку економіки знань, що є основою інвестиційного потенціалу, формування якого має стати головним змістом сучасної макроекономічної політики держави. Глобалізація економіки супроводжується значним загостренням конкурентної боротьби в усіх галузях господарювання. Наприклад, за оцінками експертів, у США 1 дол., вкладений у розвиток науково-дослідних і конструкторських робіт (НДІКР), забезпечує 9 дол. зростання ВВП [4, 73]. Досягнення конкурентних переваг на основі формування інноваційної структури інвестиційного потенціалу, здатного динамічно перегруповувати ресурси для досягнення національних цілей (національна безпека, охорона здоров'я, захист навколишнього середовища), є запорукою постійного підвищення якості життя громадян. В умовах глобалізації в конкурентній боротьбі виграє не той суб'єкт, який швидше та якісніше виробляє нові знання і технології, а передусім той, який швидше їх може перетворити на конкретний продукт і вийти з ним на світовий ринок [4, 75].

Проте й цей підхід упродовж останніх десятиліть уже трансформувалася внаслідок конкурентної боротьби на ринку високих технологій. Наприклад, у Польщі трансформація здійснилася вже на етапі навчання. У 1989 р. Комітет експертів із справ народної освіти опублікував рапорт під назвою "Освіта як народний пріоритет", в якому наголошується, що освіта не може слугувати "виключно навчанню кадрів", а повинна пристосувати Польщу та поляків до входження у XXI ст. Це означає, що освіта має навчати людей не тільки

користуватися здобутками цивілізацій, а й творчо підходити до процесу її подальшого розвитку. Потрібна освіта, завдяки якій люди навчаються керувати процесами розвитку цивілізацій. Реформа освіти, яка проводилася у Польщі у 2000 р., є не тільки реакцією на актуальні проблеми, а й передусім відповіддю на виклики XXI ст. На сьогодні основною місією освіти має стати відродження інтелектуальних, емоційних і культурних якостей людини. Формування особистості як основної цінності в процесі перманентного навчання має тривати впродовж усього життя людини [7, 7–31].

Основний вектор державного впливу на сучасному етапі спрямовується на оптимізацію структурних складових, що формують інвестиційний потенціал. Загострення конкурентної боротьби в умовах глобалізації зумовлює потребу не тільки у збільшенні кількості інвестиційних ресурсів, а й в удосконаленні механізму державного управління, який спрямовується на підвищення ефективності застосування ресурсів, які вже сьогодні використовуються. Одним із інструментів державного впливу є реструктуризація інвестиційних ресурсів відповідно до характеру соціально-економічних проблем, що виникають. У високорозвинених країнах держава у цьому процесі відіграє вирішальну роль, оскільки становлення економіки знань потребує тривалого часу, включення у цей процес усього суспільства та залучення великих обсягів різноманітних інвестиційних ресурсів, що ринковим механізмам саморегулювання не під силу.

Дослідження проблем реструктуризації інвестиційного потенціалу буде базуватися на аналізі

науково-технологічних процесів у країнах з різним рівнем розвитку. Як відомо, лідером конкурентної боротьби у формуванні економіки знань є США, тому, звичайно, слід докладно вивчати їх досвід та досвід інших країн у розвитку НТП. Крім того, особливої уваги потребує вивчення процесів трансформації, що проходять у Росії як держави, економіка якої справляє значний вплив на ефективність формування нового господарського механізму в Україні.

Посилення державного впливу в США здійснюється на основі розроблення державної політики розвитку науково-технічного прогресу, яка спрямована на зміцнення зв'язків між національними цілями та фундаментальними науками, на розвиток ефективного партнерства між державою, промисловістю та академічними колами, підготовку вчених та інженерів найвищого класу. Цей розвиток відбувається на тлі підвищення рівня науково-технічних знань населення всієї країни.

У дослідженнях особливостей удосконалення механізмів державного впливу на інноваційну конкурентоспроможність зазначається, що Сполучені Штати вступають у третє тисячоліття на вершині своєї могутності, яка характеризується [4, 73]:

- стабільністю американської політичної системи;
- ефективним механізмом економічного зростання і науково-технічного прогресу та розвинутою системою соціального забезпечення;
- збалансованою воєнною могутністю;
- панівним становищем у системі міжнародних інститутів.

Стратегічні напрями вдосконалення механізму державного впливу на реструктуризацію інвестиційного потенціалу в концентрованому вигляді представлені у радикальній перебудові передусім науково-технічної політики США. Як зазначалося, вирішальне значення у формуванні інвестиційного потенціалу має оптимізація відносин між суб'єктами ринку. У цьому контексті державна політика США спрямована на розширення межі технологічної доктрини "розподілу відповідальності" між державою і ринком в НТП. Починаючи із середини 90-х років минулого століття, держава нарівні з приватним капіталом зобов'язана фінансувати утворення новітньої цивільної технології, що має відповідати світовим стандартам і бути конкурентоспроможною на внутрішньому і зовнішньому ринках [4, 73]. Отже, у нових умовах

радикальної реструктуризації зазнають джерела фінансування інновацій на основі рівноправного включення всіх суб'єктів у забезпечення нових технологій грошовими ресурсами, що створює фінансові гарантії інноваційного розвитку на тривалий період.

Удосконалення механізму державного управління, з одного боку, спрямовується на стимулювання науково-технічної діяльності суб'єктів на основі державної підтримки перспективних цивільних технологій майбутнього, з іншого — держава сама бере участь у розвитку НТП. Фінансування впровадження високих технологій на тривалу історичну перспективу держава розподіляє порівну між собою і суб'єктами ринку. Науково-технічна політика США виходить з того, що держава має доповнювати ринок, оскільки ринок краще функціонує в інституціональному середовищі. Усвідомлюючи неможливість повної заміни ринком державної підтримки НТП, держава розробляє підходи до забезпечення суспільного консенсусу у визначенні практичних принципів розподілу державних коштів на проведення досліджень і розробок у пріоритетних для національної економіки напрямках [4, 73–74].

Державний вплив на реструктуризацію інвестиційного потенціалу у США здійснюється в таких інноваційних напрямках [4, 75–83]:

- довгострокове стимулювання федеральним урядом цивільних НДІКР у передових галузях науки і технологій: 1) удосконалюється мета інвестування: федеральні інвестиції мають бути спрямовані на розв'язання серйозних економічних і соціальних проблем; 2) трансформуються механізми проведення наукових досліджень, що зберігають конкурентоспроможність держави в критичних технологіях: вона має стимулювати наукові дослідження критичних технологій, які приватному сектору не під силу. Держава, промисловість та академічні інститути визначають критичні технології разом;
- утворення сприятливого підприємницького клімату для здійснення НДІКР (підприємницьке середовище забезпечує конкурентні переваги країни в передових технологіях в умовах посилення глобальної конкуренції. За оцінками американських економістів, понад 70 % економічного зростання країни визначається підприємницькою активністю);
- активізація проведення досліджень на основі партнерства (участь держави у реалізації но-

вих форм інноваційного процесу; покращання доступу промисловості та університетів до результатів НДІКР), що фінансуються з державного бюджету;

- подальше надання підтримки федеральним урядом університетам і вдосконалення шкільної й вузівської освіти (у 1993 р. уряд забезпечував 55,5 % всього фінансування НДІКР, тоді як у 1980 р. — 67 %, 1970 р. — 70 %). У 1999 р. поточні федеральні витрати на НДІКР становили 85 млрд дол., або близько 1 % ВВП США.

Ефективними інструментами, які використовуються в механізмах державного впливу на інноваційний розвиток, є науково-технологічне прогнозування, визначення критичних технологій та забезпечення прозорості витрат бюджету. Особливістю використання цих інструментів є передусім те, що вони застосовуються з урахуванням реальних умов проведення наукових досліджень у тих чи інших галузях або регіонах. Для різних галузей та регіонів розробляються своя політика та регулюючі інструменти, вони мають свою специфіку, яка свідчить про мілітарний характер державного впливу на науково-технологічну діяльність.

Одним з важливих механізмів державного впливу на розвиток НТП є організація державних замовлень. У США виконання державного замовлення на створення нової техніки і технології, розробка і реалізація цивільних і військових програм НДІКР розглядається федеральним законодавством як одна з найважливіших економічних функцій держави. У цьому правовому полі держава надає приватним компаніям, безприбутковим корпораціям широкі пільги: безкоштовне використання промислового обладнання і наукових лабораторій держави; пільги на купівлю сировини, матеріалів із державних фондів; авансові платежі на замовлення; особливу податкову знижку на прибуток корпорацій; дострокову амортизацію основних фондів; безкоштовну оренду державної земельної власності та інші пільги. Всі ці витрати списуються на державне замовлення, що виконується певною фірмою чи університетом як “допустимі за законом” чи “узгоджені за контрактом” [10].

Механізм державного впливу на сферу інноваційного підприємництва вдосконалюється на всіх рівнях. Так, Національна асоціація губернаторів США створює відповідні умови та забезпечує інноваційне підприємництво такими ресурсами [4, 82]:

- утворює інтелектуальний капітал в університетах штатів;
- формує промислові кластери;
- забезпечує доступ до фінансових інвестиційних засобів;
- надає технічну допомогу;
- вдосконалює регулювання обігу цінних паперів;
- спрощує процедури реєстрації та ліцензування;
- реформує схеми регулювання підприємництва;
- створює досить сприятливе податкове середовище;
- удосконалює систему навчання підприємців;
- забезпечує підприємців необхідною інформацією;
- формує громадську думку для визнання заслуг підприємців;
- удосконалюється система органів федерального управління НТП.

Підвищенням промислової конкурентоспроможності США відає Управління з технологічної політики (УТП) Міністерства торгівлі США, яке створене для організації суспільного обговорення ключових питань та розроблення пропозицій з поліпшення підприємницького клімату в інноваційній сфері. Наприклад, Програма інноваційного партнерства США спрямована на мобілізацію всіх ресурсів промисловості США, академічної общини, федеральних, штатних і місцевих органів влади, узгодження програм інноваційного розвитку. Крім того, УТП здійснює моніторинг наукової й технологічної політики зарубіжних держав з метою позиціонування промисловості США на світовому науково-технічному ринку [4, 83].

Однак, як свідчить аналіз, вплив держави на зростання інвестиційного потенціалу в США не виходить за межі економічного, інноваційного, технічного, технологічного, організаційного, управлінського детермінізму, оскільки він спрямований тільки на забезпечення конкурентоспроможності промисловості США на світовому науково-технологічному ринку, тобто задіяні вже відомі джерела збільшення інвестиційного потенціалу, а джерела, які були залучені протестантською етикою у XIX ст. до розв'язання цивілізаційних проблем ринкової системи, залишилися поза увагою державних органів. Це стосується і власне людського капіталу, який не вичерпується поняттям інтелектуального, інноваційного

капіталу. Духовно-моральні ресурси, як основа цивілізаційного розвитку та системи управління національним і світовим господарством, виявилися поки що поза суспільним усвідомленням їх важливості та унікальності вченими, політиками, бізнесом і громадськістю.

Однак, незважаючи на ці зауваження, досвід впливу держави на реструктуризацію інвестиційного потенціалу на базі інноваційного розвитку слід вивчати і застосовувати в інших країнах, особливо в перехідних суспільствах. Аналіз державного впливу на реструктуризацію інвестиційного потенціалу дає змогу зробити такі висновки:

- держава відіграє основну роль у процесі включення інноваційних чинників у зростання інвестиційного потенціалу. Інноваційні джерела радикально реструктуризують інвестиційний потенціал, наповнюючи його невичерпними інвестиційними ресурсами;
- держава впливає на реструктуризацію через федеральні органи управління; вдосконалює правила господарської діяльності; розробляє стратегічні програми розвитку; на паритетних засадах з приватними суб'єктами бере участь у забезпеченні нового виробництва інвестиційними ресурсами; проводить моніторинг конкурентоспроможності промисловості на міжнародному рівні та використовує інші механізми;
- важливою властивістю механізмів реструктуризації є їх можливість динамічно перегруповувати інвестиційні ресурси відповідно до соціально-економічних, науково-технологічних, екологічних проблем, які виникають та потребують розв'язання;
- основним стратегічним інструментом трансформації інвестиційного потенціалу має стати освіта, яка не тільки навчає людей користуватися здобутками цивілізації, а й надає їм знання щодо керування процесами розвитку цивілізацій.

На прикладі аналізу НТП політики США була досліджена тенденція підвищення ролі держави у реструктуризації інвестиційного потенціалу на основі інноваційного розвитку. У цьому аспекті реструктуризація інвестиційного потенціалу на інноваційній базі здійснюється державою вглиб, що означає якісне зростання потенціалу на основі утворення нових інвестиційних ресурсів та оптимізації їх взаємодії у процесі розширеного відтворення.

Реструктуризація, як зазначалося, є процесом, який має протилежні вектори руху, тому доцільно дослідити й іншу роль держави. Йдеться про забезпечення державою умов щодо включення недержавних суб'єктів господарської діяльності у процес реструктуризації інвестиційного потенціалу, що є в глобальному середовищі одним з найважливіших факторів успішної конкурентної боротьби та основною умовою виживання. У цьому аспекті реструктуризація інвестиційного потенціалу недержавними господарюючими суб'єктами здійснюється в напрямі розширення основ удосконалення функціонування інвестиційного середовища.

Зазначимо, що в цьому разі вплив держави є специфічним. Вона використовує самоорганізаційні властивості ринку для ефективного розв'язання проблем, які йому під силу, і не перешкоджає цьому процесу на глобальному рівні. Нагадаємо, що самоорганізаційна властивість господарських суб'єктів та інвестиційного середовища є найціннішим досягненням ринкової цивілізації. У цьому аспекті, на відміну від активної ролі держави у забезпеченні розвитку НТП, реструктуризація як процес знижує структуроутворюючу роль держави у збільшенні інвестиційного потенціалу, а глобальна конкуренція надає йому специфічних форм функціонування. Важливою особливістю такої тенденції є те, що національна держава на певних напрямках і в певних галузях втрачає реальні важелі впливу на реструктуризацію інвестиційного потенціалу, що є одним із негативних наслідків ринкової самоорганізації, які ще не усвідомлені світовим співтовариством і є непередбачуваними з огляду на негативні тенденції самозростання капіталу поза процесом виробництва.

Самоорганізація ринкових відносин, на основі якої кожен із суб'єктів господарювання безпосередньо включається у відносини відповідальності, має певні недоліки, пов'язані з конкуренцією. Конкурентне протистояння суб'єктів господарювання на ринку зумовило неефективне використання інвестиційних ресурсів, результатом чого, зазвичай, стає банкрутство окремих підприємств. Цілком очевидно, що конкурентне протистояння суб'єктів господарювання спричиняє втрату інвестиційного потенціалу економіки на макрорівні.

Крім того, зазначимо, що розширення технологічних взаємозв'язків у низці країн призвело до того, що темпи НДІКР почали випереджати темпи економічного зростання. Негативним на-

слідком цього стало уповільнення темпів НДІКР, оскільки економічно доцільніше розвивати співробітництво, а не повторювати те, що вже зроблено іншими [5, 140].

Глобалізація економіки зумовлює загострення конкурентної боротьби, в якій виживання окремих суб'єктів стає проблематичним, що призвело до пошуків шляхів оптимізації діяльності підприємств у різних галузях глобалізованої економіки. Світове виробництво набуває якісно нових характеристик: утворення світових інформаційних мереж приводить до миттєвого обміну інформацією між країнами, що збільшує швидкість обміну ідеями, науково-технічним досвідом; інтенсифікується науково-дослідне, виробниче співробітництво, створюються спільні інвестиційні проекти, а інвестиційно-інноваційний процес набуває глобального характеру. У результаті створення світових комунікативних систем забезпечує мережеву логістику та стандартизацію якості у масштабі реального часу [1, 75].

Звідси прискорення науково-технічного прогресу, утворення інформаційно-інтелектуальних безмежних інвестиційних ресурсів в умовах глобальної трансформації виробництва підготувало базу для стратегічного реформування системи виробничих відносин світових суб'єктів господарювання. Характер нових відносин у сфері інвестиційної діяльності вже позначився на тенденції, яка виражається у формулі: “краще мати партнерів, ніж кредиторів”. Як справедливо зазначають окремі дослідники, це може стати основою нового стратегічного мислення [14, 140], утворенням нових організаційних форм інвестиційної діяльності.

Самоорганізаційні властивості ринку в умовах глобалізації економіки сприяють формуванню нових легітимних суб'єктів господарського впливу, які реструктуризують інвестиційні ресурси та фінансові інститути для виробництва нової продукції; забезпечують достатню для виживання в конкурентній боротьбі ефективність, доступ до нових технологій та ринків; удосконалюють існуюче інвестиційне середовище і т. ін. Як зазначається в російських наукових джерелах, на мега-рівні глобалізація поширює свій вплив на сферу виробництва, передбачаючи організацію транснаціональних ланцюжків утворення доданої вартості, наприклад, у формі ТНК [1, 75].

На мега- та макrorівні інтеграція розвивається шляхом формування “стратегічних альянсів” [6], які в останні роки, за оптимістичними оцінками дослідників, все більше впливають на забезпечен-

ня стабільності та прозорості світогосподарських відносин. Міжфірмові партнерські відносини у світовій економіці відомі давно, але тільки у 90-х та на початку 2000-х років специфічні форми партнерства опинились у центрі уваги керівників міжнародного бізнесу [1, 96]. Більшість із них вбачають в альянсах важливі інструменти “світового бізнесу” [14], “глобального корпоративного зростання” [12, 5]. Але деякі дослідники зазначають, що існуючі теорії корисні для розуміння елементів колективної конкуренції, однак поки що не існує всеосяжної моделі для пояснення альянсів, не кажучи вже про складну взаємодію альянсів і конкуренції [13, 10].

Б. Когут (США) у своїх дослідженнях дійшов висновку, що фірми вступають в альянси або для отримання нових знань, або для збереження власних ресурсів шляхом комбінування їх з ресурсами партнерів (цит. за [2, 97]). Т. Дас і Б. Тенг роблять висновок, що фірми, вступаючи в альянси, отримують доступ до нових ресурсів і намагаються зберегти власні цінні ресурси, які у даний час повністю незатребувані, та компенсувати це використанням додаткових ресурсів партнера. Стратегічні альянси ефективніші, якщо оптимізація ресурсів вища, ніж при повному злитті, або в режимі ринкових відносин (цит. за [2, 98]).

Такі альянси виявилися більш ефективним суб'єктом, ніж держава, в реструктуризації інвестиційного потенціалу на базі оптимізації реалізації інтересів суб'єктів інвестиційної діяльності по горизонталі. Йдеться про те, що, по-перше, партнери по альянсу в умовах зростаючої конкуренції в процесі захоплення і розширення ринків мають враховувати інтереси один одного, разом працювати і розподіляти ризики в досягненні загальних цілей [5, 141]; узгоджувати свою поведінку на ринку, утримуватися від короткострокових індивідуальних вигод на користь довготермінових переваг; по-друге, природно, що альянси в умовах ринку спираються на ринковий механізм, проводять переговори в умовах неповної інформації, зберігають самостійність у питаннях власності і т. ін. [2, 97].

Життєздатність стратегічних альянсів зумовлена тим, що вони не нав'язані зверху, а є законним результатом самоорганізації господарюючих суб'єктів по горизонталі в умовах ринку. Нова форма організації взаємодії суб'єктів інвестиційної діяльності відкриває нову сторінку у виробничих відносинах по горизонталі. По-перше, у стратегічному альянсі неможливе встановлення переваг одного партнера за рахунок іншого. По-

друге, залежність від партнерів має бути тільки у певних межах і не може замінити власну компетенцію [5, 141].

Стратегічні альянси змінюють характер конкурентної боротьби, яка перетворюється з конкуренції однаків на конкуренцію груп. Утворення таких альянсів зумовлено необхідністю зменшувати індивідуальні витрати та зусилля для проникнення на інші ринки. Як відомо, конкурентоспроможність фірми залежить від оптимізації співвідношення між внутрішніми та зовнішніми витратами. У теоретичному обґрунтуванні взаємовідносин між внутрішньофірмовою організацією виробництва і ринковими транзакціями великою є заслуга Р. Коуза. Він показав, що рішення з виробництва продукції, яке має бути прийнято фірмою на ній чи поза нею, ґрунтується на аналізі витрат. Якщо фірма забезпечує контроль над виробничими витратами в разі високих транзакційних витрат, виробництво має бути внутрішнім. І навпаки, якщо високі внутрішні витрати та низькі транзакційні, перевага віддається ринковим транзакціям (цит. за [2, 97]). Стратегічні альянси виявляються ефективними, якщо транзакційні витрати недостатньо високі, щоб стимулювати вертикальну інтеграцію або є обмеження, що протидіють інтеграції (наприклад, антимонопольне законодавство) [2, 97]. Отже, стратегічні альянси за рахунок оптимізації транзакцій забезпечують зниження витрат на виробництво продукції, що позитивно впливає на збільшення їх інвестиційного потенціалу.

Переваги нової стратегічної взаємодії інвестиційних суб'єктів є очевидними. Спрощується доступ до ресурсів, полегшується створення нових виробів та єдиних стандартів на них, оскільки розробка високих технологій, як правило, не під силу окремим фірмам. Усе це підвищує конкурентоспроможність, оскільки конкуренція в економіці стає конкуренцією команд, а не однаків. Зрештою, шляхом перерозподілу відповідальності за інвестиції при розробленні нових виробів зменшуються ризики [6, 141].

Утворення стратегічних альянсів реструктуризує інвестиційний потенціал економіки. В ринкових умовах такий потенціал формувався як сума взаємодії конкуруючих суб'єктів, які застосовували інвестиційні ресурси у відповідному інвестиційному середовищі.

Стратегічні альянси (СА) в різних галузях світової економіки виникають постійно. У сфері фінансових послуг утворився фінансово-інвестиційний альянс — FIA, ідеологія якого пов'язана з

об'єднанням в єдиному процесі пошуку, залучення та освоєння інвестицій [9]. У галузі комп'ютерних та інформаційних технологій виник альянс між виробниками матеріалів для комп'ютерних мереж — фірмами *Hirshmann Network* і *Anixter* [11]. Замовниками альянсу є 15 тис. мереж в усьому світі. Альянс між компаніями *IBM* та *Intel* утворено для зниження витрат при розробленні нових стандартів на обладнання та програм нового покоління, що дасть змогу спростити установку, конфігурацію й управління комп'ютерними мережами [3]. Альянс *ALCATEL-SIEBEL-Gegnesys Telecommunications Lab* має на меті розробку електронних мереж нового покоління [3]. У промисловості стратегічні альянси формуються на глобальному рівні. Так, транснаціональна корпорація *Daimler Chrysler AG* (річний обіг близько 27 млрд дол.) та *Caterpillar Inc* (річний обіг близько 20 млрд дол.) створено для об'єднання зусиль з виробництва та дистрибуції дизельних двигунів середньої потужності, паливних систем та ін. Партнери альянсу підкреслюють, що на інших секторах ринку вони діють незалежно, на принципах конкуренції [11].

Стратегічні альянси утворюються також у Росії. Деякі російські автори називають їх інтегрованими бізнес-групами (ІБГ), але за своєю суттю вони є стратегічними альянсами. На думку цих авторів, їх роль у модернізації економіки зростатиме, оскільки вони концентрують ресурси загальнонаціонального розвитку: професійні кадри, управлінську компетенцію, передові технології та фінансові ресурси [8, 78].

Російський досвід утворення ІБГ свідчить про перехід на модель випереджального механізму розвитку на основі прогнозування майбутніх проблем і створення інститутів їх оперативному запобіганню і розв'язанню, інтеграції інвестиційних ресурсів, трансформації інвестиційного середовища відповідно до завдань, які стоять перед суб'єктами господарювання у даному часі й просторі.

Стратегічні альянси є новою формою зв'язання суперечностей між тим, що інвестування виробництва здійснюється на рівні первинної ланки господарювання, і тим, що його ефективність залежить від зовнішніх чинників: рівня суспільної організації національної економіки, глобального рівня світової конкуренції, стану екологічного середовища, інформаційно-інтелектуальних процесів та ін. Такі альянси стають засобом розв'язання проблем глобальної конкуренції, оскільки політика інтеграції на базі дотри-

мання взаємних інтересів міжнародних суб'єктів господарювання сприяє об'єднанню необхідних для цього ресурсів і технологій та економії суспільних витрат підприємств. Нові організаційні форми інвестиційної діяльності, базою яких є ІБГ, стабілізують інвестиційний процес, збільшують його прозорість та передбачуваність.

Важливим аспектом аналізу становлення і розвитку стратегічних альянсів є дослідження їх взаємовідносин з державою. Як зазначають дослідники, у розвинених країнах, де становлення диверсифікованих компаній мало еволюційний характер, держава зосереджувала увагу на ринковій концентрації (утворення монополій та олігополій). У країнах "стисненої моделі розвитку" (наприклад, Південна Корея), де становленню ІБГ надається безпосередня підтримка з боку держави, переважного розвитку набула загальна і комплексна концентрація [8, 91]. Отже, держава має забезпечити прозорі, постійні та стабільні відносини з бізнесом на базі гармонізації інтересів різних бізнес-груп, оскільки це є основною умовою нормалізації соціальної організації суспільства.

Утворення стратегічних альянсів свідчить про ускладнення взаємовідносин національних суб'єктів інвестиційної діяльності, що виокремило їх як самостійні наднаціональні суб'єкти, які впливають на характер світових інвестиційних потоків, а також про загострення конкурентної боротьби у глобальному масштабі та пошук важелів, що забезпечують вирішальну перевагу у переділі доданої вартості.

Стратегічні альянси змінюють роль національних держав, які поступово втрачають основні важелі впливу на формування міжнародної інвестиційної політики. Це особливо стосується країн з низьким рівнем соціально-економічного розвитку. Інтегровані бізнес-групи не контролюються національними державами, а інвестиційні потоки спрямовуються в ті галузі та країни, де можна одержати найбільший прибуток.

Проте нові альянси не забезпечують розв'язання проблем соціально-економічного розвитку в цілому та інвестиційної діяльності зокрема. Так, фінансові потоки капіталу стають все більше самодостатніми у процесі зростання, без перетворення їх на товарну та виробничу форми.

На макрорівні інтеграція здійснюється шляхом формування в економіці країни господарських блоків — кластерів, які включають фірми

та організації, що зв'язані з випуском кінцевої продукції та географічним положенням, яке виконує функцію нагромадження "критичної маси" соціального, людського капіталу, наукового, інноваційного, виробничого потенціалів. Тільки при наявності цих складових кластери є конкурентоспроможними. Кластеризацією вже охоплено понад 50 % економік провідних країн. Вона є новим вектором розвитку світової системи капіталізму.

Таким чином, національні держави з перехідними економіками мають виробити захисні механізми від негативного впливу глобальних інвестиційних тенденцій шляхом збільшення впливу стратегічних альянсів на розвиток економіки національних держав.

Література

1. Афанасьев М., Мясникова Л. Мировая конкуренция и кластеризация экономики // *Вопр. экономики.* — 2005. — № 4. — С. 75–86.
2. Бобина М. Стратегические межфирменные альянсы // *Вопр. экономики.* — 2002. — № 4. — С. 96–110.
3. Дынкин А., Соколов А. Интегрированные бизнес-группы в российской экономике // *Вопр. экономики.* — 2002. — № 4. — С. 78–93.
4. Емельянов С. В. США: государственная политика стабилизации инновационной конкурентоспособности американских производителей // *Менеджмент в России и за рубежом.* — 2002. — № 3. — С. 73–84.
5. Норт Д. Институції, інституційні зміни та функціонування економіки. — К.: Основи, 2000. — 198 с.
6. Носов С. Интеграция инвестиционных ресурсов в структуре стратегического альянса // *Вопр. экономики.* — 2002. — № 1. — С. 140–154.
7. Сітарська Б. Теоретичні і методологічні засади дидактичних завдань з педагогіки у процесі підготовки та вдосконалення вчителів / Пер. з польськ. І. Родюк. — К.: Основи, 2005. — 364 с.
8. Финансово-инвестиционный альянс. — <http://www.fia.com.ua.ru.FIA>
9. A new alliance: Hirshmann and Anixter. — <http://www.anixter.ru>
10. Code of Federal Regulations. — U.S.: Gov. print, off., Wash., GPO 1996.
11. IBM and Intel forge broad alliance to reduce computing costs. — <http://www.mmx.com.ru>
12. Inside the Mind of the CEO. 1998 World Economic Forum Annual Meeting. — WEF-Price Waterhouse, Davos, 1998.
13. Gomcs-Cassercs B. The Alliance Revolution. — Cambridge: Harvard Univ. Press, 1996.
14. Lewis J. D. Partnership for Profit Structuring and Managing Strategic Alliances. — N. Y.: The Free Press, 1991.

При вирішенні завдань реструктуризації потрібно враховувати різні функції держави. Важливим завданням інвестиційної політики держав з перехідною економікою є вироблення механізмів, що захищають від впливу негативних тенденцій у глобальній інвестиційній економіці.

При решении задач реструктуризации нужно учитывать различные функции государства. Важной задачей инвестиционной политики государств с переходной экономикой является выработка механизмов, защищающих от влияния отрицательных тенденций в глобальной инвестиционной экономике.

At the decision of problems of re-structuring it is necessary to take into account various functions of the state. The important problem of an investment politics of the states with transitive economy is development of the mechanisms protecting from influence of negative tendencies in global investment economy.

Надійшла 4 лютого 2009 р.